

ความยุติธรรมทางสังคมกับการจัดการศึกษา Social Justice and Education Management

ภิรมย์ จินธาตา*, เอกรินทร์ สังข์ทอง, และ เรชา ชูสุวรรณ
Pirom Chinthada*, Ekkarin Sungtong, and Recha Choosuwan

ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
Department of Educational Administration, Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus

*ติดต่อผู้เขียน pheneng@gmail.com

ส่งบทความ 21 ธันวาคม 2558 | ตอบรับ 11 มกราคม 2559 | เผยแพร่ 15 พฤศจิกายน 2559

บทคัดย่อ

ในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน ความยุติธรรมทางสังคมเป็นประเด็นและปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง กับการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความยุติธรรมทางสังคมกับการจัดการศึกษานั้น มีความสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตามมุมมองเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมของนักการศึกษายังคงมีความแตกต่างและเป็นที่ยกเถียงกัน การทำความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องต้นของความยุติธรรมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษาในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสิ่งจำเป็น บทความนี้ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องต้น ความสำคัญ และแนวทางในการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษา ซึ่งประเด็นทั้งหมดนี้มีความสำคัญกับนักการศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และการให้ความสำคัญกับความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษาจะช่วยให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับความหลากหลายทางสังคม ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

คำสำคัญ: ความยุติธรรมทางสังคม, ความยุติธรรมในการจัดการศึกษา, สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

In the current context of social change, social justice is a critical issue and factor that is very important for education management, especially the education management that fits cultural diversity. Thus, it is apparent that there is a relationship between social justice and education management. However, educators' perspectives on social justice are still different and contested. Having a correct understanding about the basic concept of social justice, especially social justice in education in the context of the three southern border provinces of Thailand is essential. In this article, the authors aim to present basic concepts, significance and the promotion of social justice in education. These issues are important to educators and those who are involved in education. The correct understanding and scrutiny of related stakeholders on social justice in education will help them manage education appropriately and meet interpersonal differences as well as help develop students' learning potential.

Keywords: social justice, social justice in education, the three southern border provinces

บทนำ

วิวัฒนาการทางสังคมในโลกยุคปัจจุบันนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่ากระแสของความต้อการอิสรภาพ เสรีภาพ หรือที่เรียกว่ากระแสแห่งประชาธิปไตยได้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนในทุกมุมโลก ดังจะเห็นได้จากการพยายามเรียกร้องอิสรภาพของชนชาติต่างๆ รวมถึงการขอแยกตัวออกเป็นรัฐอิสระ หรือการลุกฮือของประชาชนออกมาเรียกร้องความเป็นธรรม ต่อต้านรัฐบาลที่ใช้อำนาจเกินขอบเขต หรือใช้อำนาจการปกครองที่ไม่เป็นธรรม นั้นแสดงให้เห็นว่ามันเกิดช่องว่างขึ้นในสังคมนั้นๆ ประชาชนได้รับสิทธิในการให้บริการจากรัฐไม่เท่าเทียมกัน หรือ

กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอาจถูกกดขี่หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย สังคมนิยมหรือระบอบคอมมิวนิสต์ก็ตาม ต่างก็เรียกร้องหาความเป็นธรรมและความเสมอภาคจากรัฐบาล

ในประเทศไทย ความยุติธรรมทางสังคม ได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศเกี่ยวกับความเสมอภาคและความเท่าเทียมของคนในชาติด้วยการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2547) หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชาวไทยได้บัญญัติเรื่องความเสมอภาคไว้ดังนี้

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้และมาตรา 31 บัญญัติไว้ว่า บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หรือกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

นอกจากความเสมอภาคที่คนไทยต้องได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยยังได้บัญญัติในเรื่องสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เสมอเหมือนกันไว้ในหมวดนี้ ประกอบด้วย สิทธิส่วนบุคคล สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคล และสื่อมวลชน สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ สิทธิในข้อมูลข่าวสาร และการร้องเรียน เสรีภาพในการชุมนุม และการสมาคม สิทธิชุมชน และสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

สำหรับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษานั้นรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ในมาตรา 49 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ และยังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 50 เกี่ยวกับเสรีภาพทางวิชาการว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครองเท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

เมื่อได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้วยังได้กำหนดประเด็นเกี่ยวกับสิทธิทางการศึกษาไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) หมวด 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษามาตรา 30 ว่า การจัดการ

ศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ส่วนการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคมการสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ และยังได้บัญญัติครอบคลุมถึงการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ซึ่งต้องจัดในรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าการให้ความสำคัญกับความยุติธรรมทางสังคมในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่สิทธิและเสรีภาพที่คนไทยพึงมี เป็นส่วนที่กฎหมายรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ว่าคนไทยควรมีความเสมอภาคในเรื่องสิทธิ และเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในเรื่องใดบ้าง สำหรับความยุติธรรมทางด้านการศึกษาก็เช่นเดียวกัน กฎหมายแม่บททางการศึกษาได้กำหนดเพียงเรื่องของสิทธิทางการศึกษาในภาพกว้างเท่านั้น แท้ที่จริงแล้วความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษานั้นควรมองลึกลงไปมากกว่านั้นจึงจะนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมอย่างแท้จริง

ประเทศไทยเองได้เกิดปัญหาความแตกแยกและความขัดแย้งของคนในชาติจนกระทั่งเกิดรัฐประหาร คณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติได้เข้ามาควบคุมสถานการณ์ จนกระทั่งพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในขณะที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยยังคงเผชิญกับปัญหาความไม่สงบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา จากปัญหาดังกล่าว คงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสาเหตุสำคัญประการหนึ่งเกิดจากความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม การดำเนินนโยบายที่ขาดความเป็นธรรม รวมทั้งกระบวนการยุติธรรมที่ถูกนำมาใช้อย่างไม่เสมอภาค ดังนั้นรัฐบาลของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงกำหนดนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ จำนวน 11 นโยบาย และได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557 (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557)

ในจำนวน 11 นโยบาย นั้น นโยบายข้อที่ 2 เป็นการกำหนดนโยบายที่มุ่งแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของภาครัฐ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งของปัญหาความขัดแย้งความเดือดร้อนทั้งหลายของประชาชน นอกจากการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมแล้ว ในส่วนของปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ได้มีการกำหนดไว้ในนโยบายข้อที่ 2 ว่าด้วยความมั่นคงภาครัฐและการต่างประเทศ โดยกำหนด

การเร่งแก้ปัญหาการใช้ความรุนแรงในจังหวัดชายแดน โดย
นำยุทธศาสตร์ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา สร้างความเชื่อมั่นใน
กระบวนการยุติธรรม ตามหลักนิติธรรม และหลักสิทธิมนุษยชน
ด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

ในส่วนของนโยบายด้านการศึกษา ในนโยบายข้อที่ 4
ว่าด้วยนโยบายการศึกษาและการเรียนรู้ การทำนุบำรุงศาสนา
และวัฒนธรรมนั้น ในด้านการปฏิรูปการศึกษาได้มุ่งเน้นการ
เรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งนำ
ไปสู่การกำหนดนโยบายทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2558) ในเรื่องการสร้างโอกาสทางการ
ศึกษาในสังคมไทย ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญกับความเท่าเทียม
และความเป็นธรรม

จากนโยบายดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้ใช้การลดการ
เหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง
และความไม่สงบในประเทศ นั่นคือการนำเอาหลักการในเรื่อง
ความยุติธรรมทางสังคม (social justice) มาใช้เป็นแนวทาง
ในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
ซึ่งเป็นลักษณะของพหุวัฒนธรรมมีอัตลักษณ์ที่เด่นชัด มีความ
ละเอียดอ่อน และไวต่อการเกิดความขัดแย้ง ดังเหตุการณ์ที่
เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะสามจังหวัด คือ
ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นส่งผล
กระทบต่อความปลอดภัยของครูและบุคลากรทางการศึกษา
คุณภาพการศึกษา และคุณภาพผู้เรียน ซึ่งเป็นความยุ่งยากใน
การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่

จากประเด็นความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียน
ตระหนักในความสำคัญเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมใน
การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความเสมอภาค
ในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และผู้เรียนมี
โอกาสเข้าถึงการบริการทางการศึกษาของรัฐอย่างเท่าเทียม
กัน ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำการศึกษาที่มีอยู่ โดยเฉพาะใน
พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ
ความยุติธรรมทางสังคม เพื่อให้เกิดความตระหนัก และความ
เข้าใจในประเด็นดังกล่าวของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา
ในบทความนี้จึงได้นำเสนอเกี่ยวกับบริบททางการศึกษาใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความยุติธรรมทางสังคม ความ
ยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษา ความสำคัญและการส่งเสริม
ความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษา

บริบททางการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษทาง
สังคมและวัฒนธรรมแตกต่างจากพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ
เนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80

นับถือศาสนาอิสลามและนิยมใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิต
ประจำวันมีการแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะตามหลักศาสนาบัญญัติ
จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีลักษณะทางสังคมที่มีอัตลักษณ์
เฉพาะ การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมี
สาเหตุที่เป็นอุปสรรคในเรื่องการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา
ท่ามกลางปัญหาสถานการณ์ในพื้นที่ที่มีการวิเคราะห์โดยทั่วไป
ว่าปัญหาโดยภาพรวมมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ด้าน
ประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ความอ่อนแอของ
กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา หากจะพิจารณาในแง่
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้แล้ว พบว่า ปัจจัยด้านการศึกษาท้องถิ่นมีความเชื่อมโยง
กับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นค่อนข้างสูงทั้งในด้าน
ภาษา ศาสนา รวมทั้งประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ดังจะพบได้ว่าใน
อดีตการจัดการศึกษาตามแนวทางเสริมสร้างลักษณะประจำชาติ
เพื่อแสดงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติ อันเป็นลักษณะ
สำคัญของคนในชาติที่พึงมีร่วมกันย่อมใช้ไม่ได้ผล และได้รับการ
ตอบโต้จากสังคมท้องถิ่นที่มีลักษณะวัฒนธรรมแตกต่าง
จากวัฒนธรรมกระแสหลัก ในกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
จะมีภาษา ศาสนาที่มีลักษณะเด่นชัด ดังนั้นการขยายระบบ
การศึกษาของรัฐที่เข้าไปสู่ท้องถิ่นแห่งนี้จึงเป็นไปได้ยาก
ค่อยไปพร้อมกับความรู้สึกต่อต้านการศึกษาในระบบโรงเรียน
ที่มีหลักสูตรและปรัชญาการเรียนรู้ซึ่งแตกต่างจากระบบคุณค่า
ทางการศึกษาดั้งเดิมของคนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ ภาพสะท้อน
ของการต่อต้านระบบการศึกษาจากรัฐที่เข้ามาสู่สังคมท้องถิ่น
มักปรากฏว่าประชาชนให้ความสำคัญกับระดับการศึกษาของ
บุตรหลานน้อย เพราะเห็นว่าการศึกษาไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต
ปรัชญา และศาสนา ผลที่ตามมา คือ พื้นที่สามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ กลายเป็นพื้นที่ที่ประชาชนได้รับการศึกษาในระดับต่ำ
สุดเมื่อเทียบกับการได้รับการศึกษาในระบบของประชาชนใน
ท้องถิ่นอื่น (บรรจง ฟารุ่งแสง, 2551)

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่ที่มีรูปแบบการ
จัดการศึกษาที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น มีรูปแบบของการจัดการ
ศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อทางศาสนา ประเพณี และ
วัฒนธรรม (เอกรินทร์ สังข์ทอง, 2551) ในด้านคุณภาพการศึกษานั้น
พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
มัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต่ำกว่า
ค่าเฉลี่ยของประเทศต่ำกว่า ร้อยละ 50 ในรายวิชาภาษาไทย
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม และภาษาอังกฤษ
ระดับความสามารถอ่านออกเขียนได้ในชั้นประถม 1-3 ร้อยละ
26.23 นอกจากนี้ยังด้อยความสามารถในการคิดวิเคราะห์
ในวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว ตลอดจนขาด
โอกาสเพราะมีฐานะยากจน การพัฒนาหลักสูตรไม่สอดคล้องกับ

การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน การใช้สื่อและนวัตกรรมใหม่ๆ ยังด้อยประสิทธิภาพ ไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนการจัดการเรียน การสอนให้ได้ผล การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่เนื่องจากปัญหาการขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานอันเป็นสาเหตุมาจาก เหตุการณ์ความไม่สงบ ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน และที่มีผลมาจากสาเหตุอื่นๆ เช่น ครูไม่ตรงวุฒิ ครูขาดการพัฒนา การมีเวลาในการจัดการเรียนการสอนน้อยกว่า ภูมิภาคอื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

จากปัญหาดังกล่าวจะเห็นว่าความเสมอภาคในการรับ การบริการด้านการศึกษาของรัฐยังเป็นเรื่องที่ทำหายเมื่อเทียบกับ ภูมิภาคอื่น จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกว่าได้ รับการบริการที่เป็นธรรมจากรัฐ ทำให้ปัญหาต่างๆ ของจังหวัด ชายแดนภาคใต้ยังคงดำรงอยู่ จึงต้องมีการส่งเสริมให้ทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้องหันมาให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อความ ยุติธรรมของสังคมอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามมุมมองและความ เข้าใจเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ส่วนบุคคล ดังนั้นความเข้าใจเกี่ยวกับนิยามและความสำคัญของ ความยุติธรรมทางสังคมอาจมีความแตกต่างกันด้วย จึงอาจนำไปสู่การปฏิบัติหรือการสร้างให้เกิดความยุติธรรมที่แตกต่างกัน

ความยุติธรรมทางสังคม

มีความพยายามมากมายที่จะอธิบายที่มาของความ ยุติธรรม เริ่มจาก เพลโต ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความยุติธรรม คือ สิทธิที่พึงจะได้ (KeKes, 2003) ส่วน Miller (1976) ได้บันทึกไว้ว่าความเข้าใจเกี่ยวกับความยุติธรรมได้ถูกเรียบเรียง ไว้โดย อริสโตเติล และ โธมัส ฮอกวีนส์ ในสองลักษณะด้วยกัน คือ ความยุติธรรมทางกฎหมาย (legal justice) และความยุติธรรม ทางสังคม (social justice) ความยุติธรรมทางกฎหมาย (legal justice) นั้นถูกมองว่าเป็นการจัดการด้วยการทำโทษจากการ กระทำที่ผิดกฎหมาย การชดเชยการได้รับบาดเจ็บผ่านการสร้าง และการบังคับใช้กฎหมายสาธารณะ ในขณะที่ความยุติธรรม ทางสังคม (social justice) เกี่ยวข้องกับการกระจายหรือการ แบ่งปันปันส่วนผลประโยชน์และภาระผ่านสังคม

สำหรับหลักการแบ่งปันปันส่วน (distributive principle) หมายถึง ส่วนแบ่งที่ดีที่สมาชิกของกลุ่มสมควรจะได้รับตาม ความแตกต่างของบุคคล (Miller, 1976) Miller ยังชี้ให้เห็นว่า หลักของการกระจายมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. หลักการแบ่งปันปันส่วนที่ดี อาจประกอบด้วยค่านิยม ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เช่น ความสุข และจากแหล่งภายนอก เช่น การศึกษา หรือความมั่งคั่ง เป็นต้น
2. หลักการแบ่งปันปันส่วนที่ดีจะต้องระบุวิธีการแบ่งปัน

ปันส่วนตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

3. หลักการแบ่งปันปันส่วนที่อาจถูกกำหนดด้วยการ จัดการกระจายทรัพยากรทั้งหมดหรือเฉพาะทรัพยากรบางส่วน ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการจัดสรร

ส่วน Young (1990) ได้แย้งว่า ทฤษฎีการแบ่งปันปันส่วน ของความยุติธรรม ยังไม่เหมาะสมกับการนิยามของความ ยุติธรรมทางสังคมในแง่ของจริยธรรมในการกระจายผล ประโยชน์และภาระให้กับสมาชิกของสังคม ในกรณีที่ Young ยืนยันว่าถึงแม้ว่าประเด็นการแบ่งปันปันส่วนจะมีความสำคัญ ต่อแนวคิดที่น่าพอใจของความยุติธรรม การลดลงของความ ยุติธรรมทางสังคมต่อประเด็นการแบ่งปันปันส่วนจึงเป็นความ ผิดพลาดอยู่สองเหตุผลด้วยกัน คือ เหตุผลแรก กระบวนทัศน์ ของการแบ่งปันปันส่วนมีแนวโน้มที่มุ่งเน้นไปในด้านแนวคิด ที่เกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมบนพื้นฐานของการจัดสรร ด้านวัตถุ เช่น สิ่งของ ทรัพยากร รายได้และความมั่งคั่ง หรือบน พื้นฐานของการกระจายตำแหน่งทางสังคม โดยเฉพาะหน้าที่การ งาน Young ยืนยันว่า นี่คือนิยามที่เกิดจากการไม่ใส่ใจโครงสร้าง ทางสังคมและบริบทของสถาบันที่ช่วยในการกำหนดรูปแบบของ การแบ่งปันปันส่วน

ประการที่สอง Young (1990) ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีความ ยุติธรรมทางสังคมทั้งหลายพยายามที่จะประยุกต์การแบ่งปัน ปันส่วนไปยังสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น อำนาจ โอกาส หรือความคาด หวังส่วนบุคคล Young เชื่อว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม เพราะวาท ทรัพยากรทางสังคมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นตัวแทนของสิ่งที่คงที่ แทนที่จะเป็นหน้าที่ของความสัมพันธ์และกระบวนการทาง สังคม Young ไม่สนับสนุนที่จะกำหนดแนวคิดของความยุติธรรม ที่มองบุคคลเป็นเพียงเจ้าของและผู้บริโภคสินค้าเท่านั้น ด้วย บริบทที่กว้างขึ้น ความยุติธรรมทางสังคมหมายถึงการกระทำ การตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำ และข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการ ที่จะพัฒนาและแสดงออกซึ่งความสามารถของบุคคล Young ไม่ได้บอกว่าการแบ่งปันปันส่วนเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญ แต่หวังว่าการ เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมที่รวมเอาความ คาดหวังของกฎเกณฑ์แห่งสถาบันและความสัมพันธ์จะนำไปสู่ การตัดสินใจร่วมกันที่อาจจะเกิดขึ้น Young ยังได้เสนออีกว่า แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองและการกดขี่ควรจะเป็นจุดเริ่มต้น สำคัญสำหรับแนวคิดของความยุติธรรมทางสังคม มากกว่าแนวคิด เรื่องการแบ่งปันปันส่วน เพราะจะนำมาซึ่งปัญหาในการตัดสินใจ การแบ่งงาน และวัฒนธรรมที่ต้องทนอยู่กับความยุติธรรม ทางสังคม แต่มันก็จะเพิกเฉยกับการอภิปรายที่ยืดหลักปรัชญา และ Young ได้นิยามรูปแบบของการกดขี่ไว้ 5 รูปแบบด้วยกัน คือ 1) การแสวงหาผลประโยชน์ (exploitation) 2) ขาดขอบ (marginalization) 3) ความปราศจากอำนาจ (powerlessness)

- 4) การครอบงำทางวัฒนธรรม (cultural imperialism) และ
- 5) การใช้ความรุนแรง (violence)

Fraser (1997) ได้สนับสนุนการความหมายของความยุติธรรมทางสังคมที่กว้างขึ้น ซึ่งเขาบอกว่าสามารถบูรณาการการแบ่งปันส่วนที่เป็นธรรมของสินค้าและทรัพยากรด้วยโดยยึดภาพรวมของสังคม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม Fraser เสนอว่าเนื่องจากความซับซ้อนของสังคมสมัยใหม่และการแข่งขัน ความเคลื่อนไหวของความหลากหลายทางสังคม ถูกผลักดันไปสู่การลดระดับของความแตกต่างกัน ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมเหล่านี้จะขัดแย้งกับความไม่ยุติธรรมทางสังคม ดังนั้นความต้องการการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจึงผสมผสานไปกับความต้องการการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ Fraser ยอมรับว่าถึงแม้จะมีความแตกต่างระหว่างความไม่ยุติธรรมทางเศรษฐกิจและความไม่ยุติธรรมทางวัฒนธรรม แต่ก็มีความสัมพันธ์กันในแง่ของความสำคัญและบรรทัดฐานซึ่งส่งผลต่อกัน

Fraser อธิบายว่า ความยุติธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นรากฐานของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองของสังคม เขามองว่าความยุติธรรมต้องไม่มีลักษณะดังนี้ คือ การแสวงหาผลประโยชน์ (exploitation) เศรษฐกิจชายขอบ (economic marginalization) และ การกีดกัน (deprivation) ส่วนความยุติธรรมทางวัฒนธรรมนั้น จะต้องไม่มีลักษณะดังนี้ คือ การครอบงำทางวัฒนธรรม (culture domination) การไม่ได้รับการยอมรับ (non-recognition) การดูหมิ่น (disrespect)

ในการอภิปรายเกี่ยวกับทางออกของปัญหาความยุติธรรมทางสังคม Fraser ย้ำว่าแต่ละรูปแบบต้องการวิธีการที่ต่างกัน การแก้ปัญหาความยุติธรรมทางเศรษฐกิจนั้นต้องใช้การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งหมายถึงการปรับโครงสร้างด้วยการกระจาย ส่วนการแก้ปัญหาความยุติธรรมทางวัฒนธรรมนั้นจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหรือสัญลักษณ์ ซึ่งจะต้องให้คุณค่ากับอัตลักษณ์ของบางกลุ่มและอาจรวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคมเกี่ยวกับการแสดงออก การตีความ และการสื่อสารนั้นก็หมายถึงความยุติธรรมทางสังคมนั้นต้องการการแบ่งปันส่วนที่เป็นธรรมและการยอมรับในความแตกต่าง

ความยุติธรรมทางสังคมได้มีการพัฒนาการมาสู่แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นธรรมในทุกมิติของสังคม มิใช่เพียงแค่มิติทางด้านกฎหมายเท่านั้น ซึ่งความยุติธรรมทางสังคมในตัวของมันเองก็ตีความได้หลายความหมาย ความยุติธรรมทางสังคมทั่วไปแล้วจะหมายถึงความเท่าเทียมกันหรือโอกาสที่เท่าเทียมกันในสังคม แม้ว่าความเท่าเทียมอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมก็ตาม ความหมายของความยุติธรรมทางสังคมที่เป็นจริงกว้างมาก Rawls (1999) มองว่า ความยุติธรรมทางสังคม เป็น

เรื่องเกี่ยวกับความเชื่อมั่นกับการปกป้องความเท่าเทียมในการเข้าถึงเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และโอกาส เช่นเดียวกับการดูแลสมาชิกส่วนน้อยของสังคม ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นเพียงสิ่งที่เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรมก็ตามขึ้นอยู่กับว่าจะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน โอกาสในการมีสุขภาพดีและการเติมเต็มในชีวิต เช่นเดียวกับว่าจะจัดสรรผลประโยชน์ที่ยุติธรรมให้กับสมาชิกแม้จะเป็นส่วนน้อยของสังคม

ส่วน Miller (1999) กล่าวว่า ความยุติธรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการกระจายผลประโยชน์ ให้แก่ประชาชนโดยสถาบันทางสังคม เช่น เงิน อสังหาริมทรัพย์ งาน การศึกษา การรักษาพยาบาล การดูแลเด็ก การดูแลผู้สูงอายุ เกียรติยศ และของรางวัล การรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคล ที่อยู่อาศัย การขนส่ง และโอกาสสำหรับการพักผ่อน นอกจากการกระจายผลประโยชน์แล้ว การกระจายส่วนที่ไม่ใช่ผลประโยชน์ให้ในสังคมซึ่งได้แก่ การรับราชการทหารในการทำงานที่เป็นอันตราย และความยากลำบากอื่นๆ ก็ต้องมีความเท่าเทียมกันเช่นกัน เช่นเดียวกันแนวคิดของ Standish (2011) ที่มองว่า ความยุติธรรมทางสังคม คือ ความเป็นธรรมที่จำเป็นในหมู่คน ซึ่งสอดคล้องกับการสรุปของ Miller และ Engle (2011) ที่ว่า ความยุติธรรมทางสังคม คือ การที่คนในสังคมจะได้รับการปฏิบัติที่มีความเท่าเทียมและความเสมอภาคกัน โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น เพศ สีผิว หรือแม้แต่ถิ่นกำเนิด

Fleischacker (2005) ได้ย้ำอย่างชัดเจนว่า ความคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (social justice) นั้นมีความหมายแตกต่างไปจากความคิดเรื่องความยุติธรรมในยุคก่อนหน้า โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรมที่จัดสรรปันส่วนอย่างเป็นธรรม (distributive justice) ซึ่งเชื่อว่าบุคคลทุกคนเสมอภาคกันและควรได้รับการเคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน รวมทั้งมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองเสมอเหมือนกัน ภายใต้สิทธิขั้นพื้นฐานข้างต้นนั้นยังรวมถึงการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรที่สามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติและอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล โดยรัฐมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากรและสร้างกลไกเชิงสถาบันสำหรับการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า แนวคิดของความยุติธรรมทางสังคมได้พัฒนาจากแนวคิดที่มีมุมมองว่า ความยุติธรรมทางสังคมเป็นเรื่องของความยุติธรรมในเชิงของกฎหมาย และสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคกัน มาสู่แนวคิดที่กว้างขึ้นในลักษณะของความยุติธรรมในการแบ่งปันส่วนซึ่งยังคงเป็นมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการกระจายผลประโยชน์ ในแง่ที่เป็นวัตถุหรือทรัพยากรต่างๆ ของสังคมอย่างเป็นธรรม ซึ่งนักการศึกษาอาจมองว่าเป็นมุมมองที่แคบอยู่ ความยุติธรรม

ทางสังคมนั้นได้พัฒนาการไปสู่ความหมายที่หมายถึง สิทธิที่เท่าเทียมกัน (equal right) ความสามารถในการเข้าถึงสิทธิ (accessibility) และการได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรม แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการทำให้เกิดสังคมที่เป็นธรรม (just society) มากกว่าเป็นเรื่องของการตีความกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมและมีได้เป็นเรื่องเฉพาะมิติต่างๆ ในทางกฎหมายเท่านั้น ความหมายของยุติธรรมทางสังคม ครอบคลุมในมิติต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรม ขึ้นอยู่กับพื้นฐานและความสนใจของผู้ที่สนใจ ดังนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงอยู่กับอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อในทางการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา มีลักษณะที่พลวัตปรับเปลี่ยนตามบริบทและสถานการณ์

ดังนั้นการที่จะตัดสินว่าอะไรคือความยุติธรรมในแง่ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนั้นจึงมีความยากลำบากและอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาดได้ ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการตัดสินใจทางนโยบายจำเป็นต้องเข้าใจหลักการสำคัญของความยุติธรรมเป็นอย่างดี

อย่างไรที่เรียกว่ายุติธรรม

หลักการที่สำคัญที่ใช้ในการตัดสินว่าอะไรคือความยุติธรรมให้ยึดหลักการดังนี้ (Ruitenberg & Vokey, 2001)

1. คนจะต้องได้รับการปฏิบัติในสิ่งที่พวกเขาควรจะได้ (justice as harmony) หลักการนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความแตกต่างของบุคคล เช่น ความสามารถ ศักยภาพในการได้รับโอกาสของแต่ละบุคคล ทุกคนไม่จำเป็นต้องได้รับในสิ่งเดียวกัน ในขณะที่ใช้ความสามารถ หรือ ศักยภาพที่ต่างกัน ตัวอย่างเช่น นางสาว ก. มีความสามารถในการว่ายน้ำ เข้ามาฝึกซ้อมว่ายน้ำทุกวันวันละสองถึงสามชั่วโมงก่อนไปโรงเรียน จนได้เป็นนักว่ายน้ำของโรงเรียน ด้วยความสามารถด้านนี้เอง นางสาว ก. จึงได้รับทุนการศึกษา เข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของรัฐ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่เขาควรจะได้ ในลักษณะเดียวกัน นางสาว ข. ซึ่งเกิดในครอบครัวที่มีฐานะดี พ่อแม่มีความพร้อมทุกอย่าง เขาไม่ได้มีความสามารถพิเศษอะไร แต่พ่อแม่ได้ส่งให้เข้าโรงเรียนกวดวิชาอย่างต่อเนื่อง และให้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาที่เป็นเลิศถึงแม้ว่าเขาจะไม่มีความสามารถพิเศษอะไรเลย และเลือกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนชั้นนำของประเทศ นั่นก็เป็นสิทธิของ นางสาว ข. ที่ควรได้รับประโยชน์ จากการที่ครอบครัวมีฐานะดี ทั้งสองกรณีถือว่ามีความยุติธรรม ตามหลักการของ justice as harmony

2. คนควรได้รับการปฏิบัติในสิ่งที่พวกเขาจำเป็น (justice as equity) หลักการนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นของแต่ละบุคคลที่ต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เพื่อให้บรรลุผลที่เท่าเทียมกัน หรือเพื่อลดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอ

ภาคนี้เอง เช่น เด็กที่มีปัญหาด้านการเรียน เรียนช้ากว่าเพื่อนคนอื่น จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ และใช้เวลาจากครูผู้สอนมากเป็นพิเศษ เพื่อช่วยให้เขาสามารถเรียนรู้ได้เหมือนคนอื่นๆ

3. ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันด้วยวิธีการเดียวกัน (justice as equality) หลักการนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าจะมีความแตกต่างกันเช่นไร เช่นนักเรียนได้สิทธิเรียนฟรีจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นต้น รวมทั้งสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงบริการของรัฐ

ความยุติธรรมทางสังคมด้านการศึกษา

เมื่อก้าวถึงความยุติธรรมทางสังคมในด้านการศึกษานั้นส่วนใหญ่แล้ว พบว่า เรามุ่งไปสู่ความเสมอภาคทางการศึกษา เพราะความเสมอภาคทางการศึกษา คือ ความจำเป็นทางด้านจริยธรรมสำหรับสังคมที่การศึกษา คือ ปัจจัยสำคัญของโอกาสของชีวิต (Levin, 2009) ความยุติธรรมในการจัดการศึกษามีความหมายครอบคลุมในประเด็นต่อไปนี้ คือ ความยุติธรรมและความเป็นธรรมในการจัดการเรียนการสอน (Rawls, 1999) การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีเชื้อชาติ วัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่างกัน (Cooper, 2006) การต่อต้านความไม่เป็นธรรมทางชนชั้นที่ยังมีอยู่ในห้องเรียน (Michie, 2003) รวมไปถึงความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาเพื่อปรับปรุงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Poplin & Rivera, 2005) และเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงโลกที่เขาอยู่ (Salas, Tenorio, Walters, & Weiss, 2004)

ความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษา คือ การขับเคลื่อน หรือ การทำงานที่มุ่งให้สังคม มีความเท่าเทียมกัน เพื่อให้ทุกคนที่มีความหลากหลาย ได้เข้าถึงคุณภาพในการจัดการศึกษาสำหรับทุกคน โดยการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันรวมทั้งความปลอดภัยทางด้านวัฒนธรรม ร่างกาย และจิตใจ (Adams, Bell, & Griffin, 1997; Enns & Sinacore, 2005; Warren, 1998) ความยุติธรรมทางสังคมในการศึกษา คือ ภาพสะท้อนในหลักสูตรและบุคลากรของโรงเรียนที่ให้เกียรติแก่ภาษาและวัฒนธรรมของนักเรียน คำนึงถึงความแตกต่างและมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางศีลธรรมต่อต้านการเลือกปฏิบัติและความไม่เสมอภาค (Williamson, Rhodes, & Dunson, 2007)

บทบาทของการจัดการศึกษาในการส่งเสริมความเสมอภาคและความยุติธรรมทางสังคมเป็นประเด็นหลักที่นักการเมืองต้องใส่ใจ เนื่องจากนักการเมืองจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะตัดสินใจว่า อะไรบ้างที่จะต้องนำมาสอนในโรงเรียนสอนที่ไหน สอนใคร และใครจะเป็นผู้สอน เพราะการศึกษา

คือ การขับเคลื่อนความเจริญของสังคมและเศรษฐกิจ เป้าหมายการจัดการศึกษาจึงกลายเป็นการเพิ่มการเชื่อมโยงความคิดของนักการเมืองไปสู่ความเป็นธรรมและความยุติธรรมทางสังคม (Smith, 2012) ซึ่งในการจัดการศึกษานั้น จะต้องจัดให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทุกคน

จากที่กล่าวมาข้างต้นและจากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้จะเห็นว่าการส่งเสริมให้มีความสำคัญกับความยุติธรรมทางสังคมในต่างประเทศนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับรัฐบาลของทุกประเทศที่จะต้องให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม รวมทั้งจัดการศึกษาให้มีความยุติธรรมและมีความเสมอภาคแก่ผู้เรียนทุกคนควบคู่กันไป สำหรับประเทศไทยนั้นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนในเรื่องการจัดการศึกษาที่ต้องสนองความยุติธรรมทางสังคม คือ การที่มุ่งเน้นในเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 49 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น และได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2642 มาตรา 30 ว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ์และโอกาสในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่าเรามุ่งเน้นไปในเรื่องของความยุติธรรมในด้านสิทธิและโอกาสในการรับการจัดการศึกษาจากรัฐ แต่ในส่วนของการปลูกฝังให้คนในชาติมีความรู้ในเรื่องของหลักการสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย คุณลักษณะที่จำเป็นของคนในชาติที่เป็นพลุดีกรรมหรือวิถีปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ปราศจากการกดขี่ การแบ่งแยกชนชั้น หรือการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียม อันเกิดจากความแตกต่างกันของคนในสังคมที่มีความหลากหลาย แม้กระทั่งในการจัดการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน การปฏิบัติของผู้บริหาร ต่อครู ต่อผู้ปกครอง และนักเรียน การปฏิบัติของครู ต่อผู้ปกครอง ต่อนักเรียน รวมทั้งการปฏิบัติต่อกันของนักเรียนด้วยกันเองยังมีน้อย เราคงต้องหันมาให้ความสนใจกับประเด็นของความยุติธรรมทางสังคมให้มากขึ้น ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม

ความสำคัญของความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษา

Wilson (2013) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษาว่า เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนเพราะความสำเร็จในระดับชั้นเรียนนั้น ส่วนประกอบสำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้เรียน ซึ่งถ้าเขาเหล่านั้นได้รับการยอมรับในความแตกต่าง เช่น ภูมิหลังของผู้เรียนแต่ละคน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และแนวคิดใหม่เกี่ยวกับวิธีการเรียน นอกจากนี้ยังรวมถึงโครงสร้างของความรู้และความต้องการของผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิรูปและฟื้นฟูผ่านวิธีสอนและเนื้อหา การให้ผู้เรียนยอมรับและเข้าใจความหลากหลายของกันและกัน จะช่วยให้ปัญหาการจัดชั้นเรียนหมดไป ในที่สุดนักเรียนทุกคนจะได้รับการพัฒนาที่เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ Ticknor (2015) เชื่อมั่นว่าการจัดการศึกษาเพื่อความยุติธรรมทางสังคม จะช่วยให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียน

ความยุติธรรมทางสังคม ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา เพราะการมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่มีความเสมอภาค เป็นการศึกษาที่ยังสืบทอดถึงเสรีภาพส่วนบุคคล มีการแสวงหาทางเลือกที่มีเหตุผลสำหรับการศึกษาที่ตอบสนองเสรีภาพส่วนบุคคล บทบาทของการศึกษาที่สำคัญ คือ การพัฒนาความสามารถส่วนบุคคล ครอบคลุมไปถึงกระบวนการสร้างต้นทุนทางทรัพยากรมนุษย์ ช่วยให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอนาคตหลังจากที่ได้รับการศึกษาแล้ว รวมไปถึงการพัฒนาด้านวัฒนธรรม บรรทัดฐานทางสังคม และคุณค่าที่ยึดถืออีกด้วย (Marshall & Oliva, 2010) นอกจากนี้การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในโรงเรียนเป็นวิธีการตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันและความเคารพและเห็นคุณค่าของความแตกต่างของชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อของสังคม บรรทัดฐานรวมทั้งความยืดหยุ่นทางปัญญาและมุมมองส่วนบุคคลในหมู่นักเรียน ในห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนทุกคนได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน (Latas & Valle, 2007)

จากความสำคัญของความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษาที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าความยุติธรรมทางสังคมนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนตั้งแต่ระดับชั้นเรียนจนถึงหลังการจบการศึกษาและยังรวมไปถึงคุณลักษณะที่ติดตัวไปในการแสดงออกที่แสดงถึงการยอมรับลักษณะสังคมที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตามคุณภาพของผู้เรียนที่จะเกิดขึ้นได้ในชั้นเรียนนั้นต้องเกิดจากการปฏิบัติและกระบวนการจัดการเรียนการสอน

ของครูที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม และต้องอาศัยการส่งเสริมสนับสนุนที่เหมาะสมจากผู้บริหาร และผู้นำทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ จึงจะช่วยให้ผู้เรียน เข้าถึงคุณภาพการศึกษาและสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็ม ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษา

กว่า 30 ปีมาแล้ว ที่แนวคิดทางการเมืองหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมผ่านการจัดการศึกษาในรูปแบบของหลักสูตรการศึกษาของชาติ โรงเรียนทางเลือก การสอบระดับชาติ เพื่อส่งเสริมให้การจัดการศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐานเดียวกัน เป็นความรับผิดชอบของโรงเรียน ต่อการแข่งขันหรือเปรียบเทียบการจัดการศึกษา นั่นคือ ผลผลิตของแนวคิดของนักการเมืองในการลดความไม่เสมอภาคหรือความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Smith, 2012) อย่างไรก็ตามยังมีการแข่งขันและการเปรียบเทียบคุณภาพการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันกันเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาที่ได้รับคามนิยมสูง หรือการแข่งขันทักษะทางวิชาการในรูปแบบต่างๆ ก็ยังทำให้ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมในการได้รับการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษายังแตกต่างกัน มีเพียงนักเรียนบางคนหรือบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับการฝึกฝนให้เข้าร่วมการแข่งขันดังกล่าว ดังนั้นความยุติธรรมทางสังคมในด้านการจัดการศึกษาจึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการส่งเสริมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารการศึกษาที่มีส่วนในการกำหนดนโยบาย

การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในโรงเรียนเป็นวิธีการตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันและความเคารพและเห็นคุณค่าของความแตกต่างของชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อของสังคม บรรทัดฐานรวมทั้งความยึดหยุ่นทางปัญญาและมุมมองส่วนบุคคลในหมู่นักเรียน ในห้องเรียน โดยเฉพาะในโรงเรียนในเมือง ซึ่งจะช่วยให้เด็กทุกคนได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน (Latas & Valle, 2007) โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอน แนวทางของความยุติธรรมทางสังคม การจัดการเรียนการสอนมีดังต่อไปนี้ (Cochran-Smith, 2004)

1. การเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้ที่ความซับซ้อนในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงและและเป็นวิธีการตอบสนองทางวัฒนธรรม
2. การเรียนรู้ที่จะใช้ถามคำถามที่ดี
3. โดยใช้รูปแบบการประเมินที่มีความหลากหลายเพื่อกำหนดหลักสูตรและการสอน
4. การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนที่สนับสนุนการเรียนรู้
5. การร่วมกันทำงานกับพ่อแม่และสมาชิกในชุมชน

บุคลากรวิชาชีพอื่นๆ

6. ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน
7. การรักษามาตรฐานการศึกษาที่สูงสำหรับนักเรียนทั้งหมดไม่ว่าจะมีความสามารถ หรือภูมิหลังที่แตกต่างกันเพียงใด
8. การดูแลสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมในห้องเรียนในการให้บริการการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนและครูอย่างทั่วถึง
9. การเข้าร่วมกับผู้อื่นในการเคลื่อนไหวทางการศึกษาและความยุติธรรมทางสังคม

สำหรับบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนนั้น จากการวิจัยของ Silverman (2009) พบว่า ครูควรจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีที่มีความหลากหลายและตอบสนองความหลากหลายทางวัฒนธรรม หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงและการกดขี่ในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน เน้นการเข้าถึงกระบวนการทางประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

นอกจากการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมผ่านการจัดการเรียนการสอนและพฤติกรรมของครูผู้สอนแล้ว ในด้านการบริหาร ผู้บริหารถือเป็นบุคคลสำคัญที่จะกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์ในการปฏิบัติในการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม ดังนั้นการพัฒนาภาวะผู้นำในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญด้วยเช่นกัน จากการศึกษาของ (Marshall & Oliva, 2010) พบว่าการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษาผ่านผู้นำทางการศึกษานั้น สามารถทำด้วยวิธีการดังนี้

1. การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำ (Being strategic in developing leaders) ด้วยการแทรกแซงการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพสำหรับความเสมอภาค การจัดโปรแกรมเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการบริหาร
2. การเป็นผู้แสดงด้านนโยบาย (Becoming a policy actor) บทบาทของการเป็นนักการศึกษาและการวิจัยของนักวิชาการในแขนงต่างๆ
3. การสร้างพันธมิตร ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วม และการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำ นักวิชาการ ชุมชน รวมทั้งบุคลากรทางวิชาชีพสาขาต่างๆ

ในการส่งเสริมความยุติธรรมทางการศึกษานั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารการศึกษาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ ตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงลงมาจนถึงผู้บริหารระดับโรงเรียน ดังนั้นความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้จึงมีความสำคัญมาก และจะต้องนำเอาความรู้เหล่านี้เข้าสู่ห้องเรียนทั้งในทางนโยบายและการปฏิบัติ แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มองแค่เพียงเรื่องของสิทธิที่ได้ก็จะได้รับ และยังให้ความสำคัญในการปฏิบัติต่อเด็กน้อยมาก การส่งเสริมที่มีอยู่ยังไม่ตอบสนองต่อความ

หลากหลาย และความเท่าเทียมอย่างแท้จริง การศึกษาของประเทศไทยต้องการพัฒนาคุณภาพที่เสมอภาคและเท่าเทียมกัน และยังต้องการส่งเสริมการนำแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษามาสู่การปฏิบัติเพื่อคุณภาพที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนทุกคน

โดยความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนคิดว่า การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษาเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข นโยบายการจัดการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับความยุติธรรมทางสังคมให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความเท่าเทียมกันในการได้รับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ หลักของการได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในสิ่งที่จำเป็นที่มีความเสมอภาคกัน และหลักการของการได้รับในสิ่งที่ควรจะได้ตามศักยภาพของตนเอง นอกจากนี้แล้วการปลูกฝังทักษะในการอยู่ร่วมกันภายใต้แนวคิดของการให้ความยุติธรรมทางสังคมของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติที่มีผู้คนที่มีความหลากหลายทางสังคม ดังนั้นการส่งเสริมความยุติธรรม ผ่านกระบวนการจัดการศึกษาจึงประกอบด้วยวิธีการต่อไปนี้ คือ

1. การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน (Promoting through pedagogy) ที่ตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันและความเคารพและเห็นคุณค่าของความแตกต่างของชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อของสังคม บรรทัดฐานรวมทั้งความยึดหยุ่นทางปัญญาและมุมมองส่วนบุคคลในหมู่นักเรียนในห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอน อีกทั้งการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวคิดเชิงพุทธสังคม เช่น การยอมรับความแตกต่าง การไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามหรือหยอกล้อกันในหมู่นักเรียนด้วยกัน ที่มีสาเหตุมาจากความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมของนักเรียนแต่ละคน

2. ครูผู้สอน (Promoting through teacher) การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมจะถูกนำเข้าสู่ห้องเรียนได้อย่างแท้จริงโดยบทบาทของครู หากครูมีความเข้าใจและมีการรับรู้ในเรื่องของความยุติธรรมทางสังคม พฤติกรรมต่างๆ ที่ครูปฏิบัติย่อมเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง ผู้เรียนทุกคนย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้วยความรับผิดชอบ ได้รับการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย และตอบสนองความหลากหลายทางวัฒนธรรม หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงและการขุดชึ้ในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน เน้นการเข้าถึงกระบวนการทางประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

3. ด้านผู้นำทางการศึกษา (Promoting through educational leaders) ผู้นำทางการศึกษาถือว่ามี

สำคัญมาก เพราะเปรียบเสมือนตัวเชื่อมในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติเพราะในการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมด้านการจัดการศึกษานั้น จำเป็นจะต้องกำหนดเป็นนโยบายก่อนจะมีการขับเคลื่อนลงสู่การปฏิบัติจนถึงห้องเรียน ซึ่งการขับเคลื่อนดังกล่าวต้องอาศัยผู้นำทางการศึกษาในระดับต่างๆ ผู้นำระดับสูงจะต้องแสดงบทบาทในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และมาตรการในการปฏิบัติ ส่วนผู้นำระดับกลางนั้น จะต้องสร้างการขับเคลื่อนจากหน่วยงานระดับสนับสนุน สำหรับผู้นำระดับปฏิบัติ เช่นผู้บริหารโรงเรียนอาจต้องแสดงบทบาทในการกำกับติดตามให้การปฏิบัติเกิดขึ้นในโรงเรียนและห้องเรียน ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้และการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับแนวคิดของความยุติธรรมทางสังคมเพื่อผลลัพธ์ที่ดียิ่งที่สุด คือ คุณภาพทางการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับ และผลผลิตด้านคุณลักษณะของประชากรที่เหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามในการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมนั้นยังมีความท้าทายต่อผู้นำประเทศและผู้นำทางการศึกษา ในการที่จะส่งเสริมให้สามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายและการปฏิบัติให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยจะต้องอาศัยการศึกษา วิจัย และการอภิปรายอย่างกว้างขวางต่อไป และเชื่อว่าความยุติธรรมทางสังคมที่แท้จริงจะช่วยให้การปกครองในระบบประชาธิปไตยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

บทสรุป

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญ รวมทั้งหลักการของความยุติธรรมทางสังคมในมิติของความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษานั้น เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาและพัฒนาการของความยุติธรรมทางสังคมในด้านการจัดการศึกษา สามารถตัดสินใจปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ ความเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างจากพื้นที่อื่นของประเทศไทย การจัดการศึกษาที่มีความเสมอภาค เท่าเทียมทั้งในมิติของการกระจายทรัพยากร และมิติของการได้รับการยอมรับทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้จากครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องแล้ว การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ยังคงเป็นปัญหาที่ทำนายรัฐบาลอยู่ก็จะได้คลี่คลายไปในที่สุด ทั้งนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่ายต้องมีความเข้าใจถึงหลักการของความยุติธรรมทางสังคมที่แท้จริง

การตัดสินใจทางการศึกษาที่จะเกิดขึ้นในการส่งเสริมสนับสนุนความยุติธรรมทางสังคมในการจัดการศึกษาสู่ห้องเรียนผ่านการจัดการเรียนการสอนที่ตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความไม่เท่าเทียม และเห็นคุณค่าของความแตกต่าง ผ่านบทบาทของครูผู้สอนที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม และผ่านผู้นำทางการศึกษาที่เป็นตัวเชื่อมในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ เชื่อว่าจะเป็นการตัดสินใจในการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนทุกกลุ่มในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีโอกาสได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 ของกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- บรรจง ฟุ้งสาร. (2551). พหุวัฒนธรรมศึกษาชายแดนภาคใต้: แนวทางสู่การปฏิรูปการศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 19(1), 1-14.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติ*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2547). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2551). *ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของผู้บริการโรงเรียนของรัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Adams, M., Bell, L., & Griffin, P., (Eds.). (1997). *Teaching for diversity and social justice*. New York: Routledge.
- Cochran-Smith, M. (2004). *Walking the road: Race, diversity, and social justice*. New York: Teachers College Press.
- Cooper, C. W. (2006). Refining social justice commitments through collaborative inquiry: Key rewards and challenges for teacher educators. *Teacher Education Quarterly*, 33(3), 115-132.
- Enns, C., & Sinacore, A. (Eds.). (2005). *Teaching and social justice: Integrating multicultural and feminist theories in the classroom*. Washington DC: American Psychological Association.
- Fleischacker, S. (2005). *A short history of distributive justice*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Fraser, N. (1997). *Justice interruptus: Critical reflections on the 'postsocialist' condition*. New York: NY Routledge.
- Kekes, J. (2003). *The illusions of egalitarianism*. Ithaca: Cornell University Press.
- Lalas, J., & Valle, E. (2007). Social justice lenses and authentic student voices: Enhancing leadership for educational justice. *Educational Leadership and Administration*, 19, 75-102.
- Lalas, J. W., & Morgan, R. D. (2006). Training school leaders who will promote educational justice: What, why, and how?. *Educational Leadership and Administration*, 18, 21-34.
- Levin, H. M. (2009). The economic payoff to investing in educational justice. *Educational Researcher*, 38(1), 5-12.
- Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. C. (2008). *Educational administration: Concept & Practice* (6th ed.). Belmont: Wadsworth Cengage learning.
- Marshall, C., & Oliva, M. (2010). *Leadership for social justice* (2nd ed.). United States: Pearson Education.
- Michie, G. (2003). What am I supposed to do right now?: Dilemmas of a beginning teacher educator. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 5(2), 91-98.
- Miller, D. (1976). *Social justice*. London: Oxford University Press.
- Miller, D. (1999). *Principles of social justice*. Cambridge: Oxford University Press.
- Miller, P. M., & Engel, M. T. (2011). Forging vertical linkages in the public sphere: School-church engagement for social justice. *Educational Foundations*, 25(1-2), 25-42.
- Murphy, J. (2002). Reculturing the profession of educational leadership: New blue prints. *Educational Administration Quarterly*, 38(3), 186-193.
- Poplin, M., & Rivera, J. (2005). Merging social justice and accountability: Educating qualified and effective teachers. *Theory into Practice*, 44(1), 27-33.
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice* (Revised edition ed.). Cambridge/Massachusetts: Harvard University Press.
- Ruitenberg, C., & Vokey, D. (2001). Equality and justice. In R. Balley, R. Borrow, D. Carr, & C. McCathy (eds), *The Sage Handbook of Philosophy of Education*. London: Sage.
- Salas, K. D., Tenorio, R., Walters, S., & Weiss, D. (2004). *The new teacher book*. Milwaukee, Wisconsin: Rethinking Public Schools.
- Silverman, S. K. (2009). On responsibility: Teachers' conceptions of promoting social justice. (3375882 Ph.D.), The Ohio State University, Ann Arbor. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/304987191?accountid=28431> ProQuest Dissertations & Theses Global database.
- Smith, E. (2012). *Key issues in education and social justice*. London: Sage.

- Standish, P. (2011). Social justice in translation: Subjectivity, identity, and occidentalism. *Educational Studies in Japan: International Yearbook*, 6, 69-79.
- Ticknor S. A. (2015). Preserving social justice identities: Learning from one pre-service literacy. *Teacher Reading Horizons*, 53(4), 1-23
- Warren, K. (1998). Educating students for social justice in service learning. *Journal of Experiential Education*, 21(3), 134-139.
- Williamson J. A., Rhodes, L., Dunson M., (2007). A selected history of social justice in education. *American Educational Research Associatio*, 31, 195-224.
Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/201851>
- Wilson, M. T. (2013). *Education and social justice* (Master's thesis). Available from ProQuest Dissertation And Theses Database (MUI No.1546694)
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press.